

Rännilar

Minskad kalkning oroar Sportfiskarnas ordförande

Joakim Ollén plockar i ordning sina fiskegrejor inför några timmars avkoppling i naturen bakom fiskespiet.

Anslaget till kalkning av försurade sjöar och vattendrag har i år dragits ned med ca 20 mkr. Det innebär beskuren eller avslutad verksamhet på flera platser. Av ett anslag på drygt 200 mkr går nu endast 120 mkr till just kalkning. Resten satsas på mer forskning, uppföljning och annan administration.

– Vi är klart oroade över, ja mycket kritiska till den här dramatiska minskningen. Oss veterligt finns det ingen medveten politisk prioritering bakom beslutet.

Det säger Joakim Ollén, f d generaldirektör, numera direktör i ett stort fastighetsbolag och på fritiden ordförande i Sportfiskarna. Man anar ilska i den passionerade flugfiskarens röst...

Laga hela "taket"!

– Jag vill göra en jämförelse med min nuvarande verksamhet, fortsätter Joakim Ollén. Underhåll och reparationer är A och O i fastighetsbranschen. Ingen underhåller halva taket på ett hus för att därefter strunta i den andra halvan. Man gör färdigt. Men nu är regeringen på väg att göra misstaget att dra ned på kalkningen innan försurningens skadeverkningar

är åtgärdade fullt ut. Bara halva jobbet är gjort och det är oacceptabelt, anser jag.

Sportfiskarna som organiserar en stor del av landets en miljon fritidsfiskare har i många år följt utvecklingen och noterat att framgångsrik fisketurism har kunnat startas på många håll tack vare kalkningen.

Mycket kvar att göra

Men Joakim Ollén påminner om att det fortfarande finns massor kvar att göra.

– Visst, det har blivit mycket bättre på många håll i Norrland. Men i södra och västra Sverige har vi fortfarande gott om vattenmiljöer där det verkligen inte finns anledning att blåsa faran över. Det finns ju t o m tusentals sura sjöar med högt rekreativvärde som inte ens varit påtänkta för kalkning.

Vad säger då Joakim Ollén om att i vissa vatten tillåta en sänkning av lägsta pH till 5,6?

– Det kan få svårartade konsekvenser för vissa arter. Eftersom pH-skalan är logaritmisk kan man säga att försurningen kan öka upp till 300 % innan det är dags att slå larm. Såvitt jag vet saknar detta vågspelet stöd i forskarvärlden.

– Det här problemet är ju egentligen inte komplicerat. Försurningen har pågått under många år och då måste man räkna med att det tar många år att åtgärda skadorna också. Naturligtvis vill ingen att vi skall behöva kalka för evigt, men jag återkommer till min tes: man måste göra färdigt.

Vattenmyndigheten är bra

Som gammal enmansutredare av det som blev dagens (fem) Vattenmyndigheter välkomnar Joakim Ollén beslutet att starta en ny Vattenmyndighet.

– Det är bra att vi får en ny central myndighet för vattenmiljöfrågorna så att vi kan leva upp till EUs direktiv. Vi tror att den kommer att fullfölja det arbete som pågått i Fiskeriverket i några år. Det finns en gryende insikt om de stora värden som ligger i en framgångsrik fisketurism, bl a fler jobb. Sen är jag stark anhängare av frivillig samverkan och förvaltning, framför allt på lokal nivå.

Vi skulle behöva mycket mer storstadsnära fiske med goda möjligheter till fina fångster, t ex i Göteborg-Boråsregionen.

Meningsfull syssla

– Sportfiske är bland det mest meningsfulla man kan ägna sig åt när det gäller friluftsliv påpekar Joakim Ollén. Sportfiskeintresset är stort och på många håll i landet har det gjorts fantastiska insatser. Här kan man notera att idrotten uppbär betydligt större stöd från statsmakterna än de övriga naturliga fritidssysselsättningarna och man kan undra varför. Det är verkligen synd med tanke på de stora organisationer som troget och oavlönat arbetar 100 000-tals timmar för att många fler skall få naturnära upplevelser, säger Joakim Ollén... med adress Riksdagen, kan man förmoda.

Dialog med Maria Ågren

Sportfiskarnas ordförande Joakim Ollén har haft kontakt med Naturvårdverkets GD Maria Ågren och har efter den goda förhoppningar om att en fortsatt dialog med Naturvårdverket kan leda till en ny förståelse för kalkningens betydelse. Det kommer efter sommaren att bli en uppföljning och förnyade kontakter.

– Min bedömning är att vi ganska tidigt i höst kommer att veta om Naturvårdverket kommer att inta en klok position i dessa frågor, säger Joakim Ollén.

Så har Naturvårdsverket presenterat sin nya kalkningshandbok. Det skedde vid konferenser i Borås och i Sundsvall i början av sommaren. Programmet följde samma linjer vid båda tillfällena. Man kan väl säga att intresset var hyggligt på båda platserna med tanke på den kunskap som redan finns i ämnet.

Nya kalkningsboken presenterades i Borås

Kalkningshandboken har varit föremål för en längre tids omarbetning och en bred remissrunda. Naturvårdsverket hade "hyrt in" tre tjänstemän från länsstyrelserna att svara för merparten av presentationen. Dessa tre, Johan Ahlström, Västerbotten, Tobias Haag, Jönköping och Fredrik Nilsson, Västra Götaland, har också medverkat vid skrivandet av de nya bestämmelserna.

Minskat försurningstryck

Som en röd tråd genom den nya kalkningshandboken löper hänvisningar till minskat försurningstryck, vilket för Naturvårdsverket är liktydigt med sjunkande försurande utsläpp, knappast något annat. Det var också en av de punkter verket fick hårdast kritik för under remissrundan, eftersom det finns flera andra faktorer som också spelar in vid försurningen av vattendrag och sjöar. Dit hör exempelvis markens lagring av försurande ämnen. De kan lakas ur vid stora nederbördsmängder, ett intensifierat skogsbruk och ökade uttag av GROT. Det har visat sig att skogsägarna i stor utsträckning inte bryr sig om bestämmelserna om askåterföring i sådana fall.

Sänkt lägstanivå

En annan radikal förändring, som fortfarande väcker oro ute i landet, är beslutet att i vissa fall sänka lägsta tillåtna pH-värde till 5,6. Det ligger därmed 0,4 enheter under den tidigare lägstanivån och innebär i praktiken att vattnen kan få bli ca fyra gånger surare än tidigare innan det kan bli aktuellt med åtgärder.

I varje fall kräver balansen på den nya lägstanivån betydligt mer övervakning. Det sker automatiskt i de nya, datoriserade kalkdoseringarna, som reagerar snabbt på förändringar i pH-värdet. Men hur skall övervakningen gå till i andra vattendrag och ute i sjöar där kanske ett års reproduktion kan slås ut på några dygn av en ovanligt surstöt. Speciellt om den sker på grunt vatten som snabbare kan försuras...?

Tobias Haag visade i ett av sina föredrag ett exempel på hur pH i Lillån-Bosgårdsån under drygt ett dygn hade sjunkit från 5,4 till 4,4... men att det hade tagit två månader för vattnet att komma upp till normal nivå igen, dvs pH 5,4.

Inga marginaler

Det mumlades man och kvinna emellan lite varstans i lokalen om att "effektivare kalkning", som det talas om i handboken, tycks innebära kalkning utan minsta säkerhetsmarginaler för exempelvis surstötter. Någon drog sig inte ens för att kalla Naturvårdsverkets krav på tajt kalkning för hasard med uppnådda resultat.

De forskare som Naturvårdsverket anlitat har ofta talat om och ondgjort sig över den "överkalkning" de anser ha bedrivits och inte sällan i "naturligt försurade" vatten. Vilka skador försurningen kan ställa till med är väl dokumenterat men vilka skador kalkning kan åstadkomma har inte blivit lika belyst.

Rönnåstjärn, en av de många fiskrika sjöarna som Ockelbo

Ockelbo har fiskevatten o

Ockelbo har hamnat rejält på kartan det senaste året. Uppmärksamheten kulminerade 19 juni, då en stor byfest arrangerades med anledning av det kungliga bröllopet i Stockholm samma dag.

Men den lilla kommunen har inte enbart hamnat i blickpunkten för att den sett en blivande prinsessgemål födas och växa upp. Där finns också strax utanför centrum en fantastisk rosenträdgård, fast egentligen sju totalt, på Wijs egendom, uppbyggd med stort talamod under snart tio års tid.

Den vackra anläggningen har skapats under ledning av trädgårdsmästaren Lars Krantz, mannen som en gång skapade den uppmärksammade biodynamiska odlingen i Rosendals trädgårdar på Djurgården i Stockholm.

Fina fiskevatten

Men Ockelbo har mer att erbjuda. Där finns också mycket fina fiskevatten – tack vare kalkning sedan slutet av 1970-talet.

– Det är riktigt, säger Kurt Forsberg, som varit med praktiskt taget sedan starten för drygt 30 år sedan, nu som pensionär ordförande i Ulvsta fiskevårdsområde med bl a sjöarna Tangen, Rännsjöarna och Mångeln. Vi har fint fiske här av de flesta fiskarter. Men lake är det nästan omöjligt att få upp nuförtiden till skillnad från 1960- och 1970-talen. Experterna säger att fiskbestånden fluktuerar, men jag vet inte vad jag skall tro.

kan erbjuda.

fina också

Pratar man vidare med Kurt Forsberg kommer det fram att han misstänker att surstötter är boven i dramat.

– I år var det en osedvanligt kraftig vårflood eftersom vi fick så ofantligt mycket snö i vintras. Jag vet inte hur ofta länsstyrelsen är ute och mäter, men de borde göra det då och då i alla fall. Det är ju inte bara mörten som är känslig för surstötter.

Öring och flodpärlmussla

Kurt Forsberg berättar att det i Ulvsta fvo finns både öring och den fridlysta flodpärlmusslan, vilket är ett gott tecken. I Mångeln kan man fiska praktfull gös. Precis som många andra håll var kalkningen intensiv till en början men med långa mellanrum.

– Nu tycks de ha bytt taktik för nu kalkas det med små doser fast oftare. Kanske är det bra, för vi tycker att vattnen återhämtat sig fint här i trakten.

För närvarande är Ulvsta engagerad i ett projekt i Rännsjöbäcken, där en vägtrumma bytts ut och en fallfärdig men hindrande kraftverksdamm rivs. Tidvis är pH-värdet i bäcken uppe på ganska precis 7,0.

Det förefaller som om det finns plats i Ockelbo för driftiga entreprenörer.

– Än så länge känner jag inte till några som kan leva på fisketurism, medger Kurt Forsberg. Det är nog mest lokalbefolkningen som utnyttjar våra fiskrika vatten. Men vem vet, det kanske kommer så småningom nu när Ockelbo blivit så känt, säger Kurt Forsberg.

Nya Vattenmyndigheten byggs upp mycket snabbt

Den nya Vattenmyndigheten – som i princip skall ersätta Fiskeriverket och ta över vissa arbetsuppgifter från Naturvårdsverket – skulle ursprungligen vara klar att börja arbeta vid nästa årsskifte. Under sommaren har starten emellertid blivit framflyttad till 1 juli 2011. Den nya myndigheten får sin placering i Göteborg.

Omorganisationen är stor och i nuläget väntas ca 450 personer få arbete på Vattenmyndigheten.

Skapandet av verket skall också genomföras mycket snabbt. Men är det rekordsnabbt?

– Nej, det kan man inte säga. Organisationskommittén har nästan ett år på sig. Det är naturligtvis snabbt med tanke på hur många tjänster det handlar om. Men jag har varit med om att en ny myndighet har byggts upp och startats på ett halvår ungefär. Där nästan ligger rekordet... och det behöver inte ligga något negativt i att det går undan.

Det säger Johan Rantanen, administrativ chef på Miljödepartementet. Han har hållit i det övergripande arbetet vid uppbyggnaden av Vattenmyndigheten.

Kommitté organiserar

Med början 1 september skall en organisationskommitté med Björn Risinger som ordförande ta itu med alla praktiska beslut och att utlysa tjänster. Organisationskommittén skall t ex behandla alla arbetsrättsliga frågor så att de får en korrekt lösning.

Risinger har ett förflyttat som tjänsteman på Naturvårdsverket och är f n länsöverdirektör i Skåne. Det är redan beslutat att han även skall bli generaldirektör för det nya verket.

Bra samordning kring vatten

– Det vi hittills hunnit ta del av är positivt. Ett helhetsgrepp på frågorna med miljön som utgångspunkt borde ha tagits för länge sedan. Inte minst viktigt tycker vi det är, att få den centrala samordning av vattenmyndigheternas arbete som i dag saknas.

Så kommenterade Sportfiskarnas generalsekreterare Stefan Nyström förslaget om att inrätta en ny vattenmyndighet i Sverige.

Förslaget arbetades fram av regeringens särskilda utredare, f d generaldirektören Marie Hafström. Hon fick kort tid på sig eftersom hon fick uppdraget först i november förra året och lämnade sitt förslag i början av februari.

I korthet går förslaget ut på att Fiskeriverket läggs ned och att flera tjänster på Naturvårdsverket flyttas över till den nya myndigheten, som underställs Miljödepartementet.

”En kraftfull aktör”

Det är tänkt att Vattenmyndigheten skall ta över flertalet av Fiskeriverkets uppgifter, liksom det ansvar Naturvårdsverket har för hav och vatten. Det förutsätts att den nya myndigheten och Naturvårdsverket skall samarbeta. Det gäller även för de regionala Vattenmyndigheter som redan i dag finns på fem länsstyrelser i landet samt andra miljövärdande myndigheter. Fiskeriverkets kontrollerande funktioner flyttas över till Jordbruksverket.

– Den nya Vattenmyndigheten blir med mina förslag en kraftfull aktör i arbetet att förbättra miljön i haven och inlandsvattnen. En viktig förutsättning är dock att myndigheten ges den bredd och de befogenheter, som krävs för att komma till rätta med övergödning, sviktande fiskbestånd och utsläpp av kemikalier.

Så kommenterade Marie Hafström själv sitt förslag när det lades fram. En viktig uppgift för den nya myndigheten blir att åstadkomma ett samlat genomförande av EUs marina direktiv och ramdirektiv för vatten, Helcoms aktionsplan för Östersjön och tre av de miljömål Riksdagen angivit.

Britta Bäver tycker

– I vattenfrågor är jag helst neutral.

Miljöpionjären som flyttat hem till verkligheten igen

William Dickson har alltid varit en stridbar person. Vem man än pratar med i Kalknings-sverige så har de minnen av honom – eller i vart fall en åsikt, oftast positiv och uppskattande.

Skogsmästaren Annika Göransson och William Dickson visar stolt upp kantareller de plockade 2009. De hittade fem gånger mer på kalkad skogsmark jämfört med okalkad! Foto: Lisbeth Abrahamsson.

– Det gäller att veta vems sida man står på. Själv har jag alltid tagit parti för folket ute i bygderna och det kan man få fiender av, säger William Dickson utan att låta det minsta bekymrad för den sakens skull.

Och nu spelar det inte längre någon roll. Efter 33 år som byråkrat på Naturvårdsverket tyckte biokemisten William Dickson att det kunde vara nog. Han återvände till verkligheten i de värmländska skogarna, närmare bestämt Rämmens gård norr om Lesjöfors, en familjegård med stolta anor. Där sköter han gårdens 50 får och 40 fjällkor medan brodern har hand om skogen.

En av pionjärerna

William Dickson tillhör de stora pionjärerna inom miljövärden med betoning på försurningen. Nu efteråt minns han att det dröjde många år innan problemet ens blev erkänt.

– Det stora felet var naturligtvis att det var vanligt folk ute i bygderna och inte forskarna som uppträckte att allt inte stod rätt till då

på 1960-talet. Men så har det blivit som det blivit också. Under årens lopp har vi fått den ena fantastiska förklaringen efter den andra om vad som orsakade skadorna, t o m att det var bävvar som åt upp fisken eller att det endast rörde sig om naturlig försurning, säger William Dickson, som sedan några år är ordförande i Värmlands Fiskevårdsförbund.

Kamp mot etablissemang

William Dickson anställdes i Naturvårdsverket 1969. Det var då en ung myndighet som fick kämpa hårt mot etablissemang, som gärna blundade för att Sverige var som skitigast då. William Dickson sattes att leda bekämpningen av försurningens skadeverkningar.

– Det var ett lätt uppdrag avseende vem som var uppdragsgivare. Det var naturligtvis alla de bekymrade människor ute i landet som hade dragit sina egna slutsatser om försurningen och börjat kalka sina sjöar på egen hand. På Naturvårdsverket samordnade vi i första hand insatserna och tillhandahöll vetenskapligt underlag i den mån det fanns något.

Och hur är det nu?

– Utan tvekan har kalkningen blivit genombyråkratiserad. Nu tycks det inte längre vara behoven som styr utan verkets uppfattning om sin egen betydelse. Under de första åren med kalkning hade vi så småningom kommit upp i ett anslag på 30 mkr. Nu går det mer än så enbart till uppföljning och mer forskning! Vad liknar det? Nu tycks det främsta syftet med forskningen vara att bevisa att det inte behövs någon kalkning, att den är skadlig och att det bara rör sig om naturlig försurning.

– I det sammanhanget kan jag direkt peka ut SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, som

den stora boven. Det är naturligtvis fint att bli SLU-professor, men det smärta mig att se hur de förbrukar anslag och snaskar på med sitt eget race. Men så kan det gå när man sätter getabocken till trädgårdsmästare, säger William Dickson och skrockar.

Inga marginaler

Och vad tycker William Dickson om direktiven i den nya kalkningshandboken?

– Det verkar inte klokt att tillåta pH-värden under 6.0. Det kommer att slå hårt mot den försurningskänsliga mörten och mot örtingen. Jag skulle tippa att uppemot 10 % av populationerna inte kommer att klara sig. I alla andra sammanhang skulle man kalla det djurplågeri... och av ren snålhet. Det finns ju pengar. Nu är jag ännu inte insatt i alla detaljer, men det verkar som om kalkningen i fortsättningen skall bedrivas utan några som helst säkerhetsmarginaler.

– De tycks ha stirrat sig helt blinda på att de försurande utsläppen har minskat. Men det finns ju fler faktorer. Markerna är som en bok. Där finns åtskilligt lagrat, som kan åstadkomma surstötter och som mobiliserar cirkulationen av oorganiskt aluminium och metylkvicksilver, eller kadmium och mangan, för att ta några exempel, säger William Dickson.

Bättre balans

Han framhåller också att kalkning ger bättre balans i växternas näringsupptag av exempelvis fosfor, kväve och spårämnen. Sjöalkning minskar avgången av koldioxid till atmosfären, ett nog så aktuellt ämne. Kalkning av skogsmark med mer svårvittrad dolomit gynnar vattendrag nedströms i upp till 25 år. Och sist men inte minst: svampplockare har lagt märke till att det växer mycket mer kantareller på kalkade marker.

Sammanfattningsvis får man nog konstatera, att det moderna Naturvårdsverket gick miste om en kunnig, eftertänksam senior adviser när William Dickson tackade för sig och återvände till lantbruket!